

УДК: 378.147.091.3-059.1.

Віктор Поліщук, Світлана Поліщук
Viktor Polishchuk, Svitlana Polishchuk

ФОРМИ, МЕТОДИ ТА ПІДХОДИ ДО ОРГАНІЗАЦІЇ САМОСТІЙНОЇ Й ІНДИВІДУАЛЬНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ В УМОВАХ КРЕДИТНО- МОДУЛЬНОЇ СИСТЕМИ ОРГАНІЗАЦІЇ НАВЧАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ

FORMS, METHODS AND APPROACHES IN ORGANIZATION OF INDEPENDENT AND INDIVIDUAL WORK OF STUDENTS IN CONDITIONS OF CREDIT-MODULAR SYSTEM OF EDUCATIONAL PROCESS

У статті дається детальне обґрунтування важливості наукового підходу застосування форм, методів та підходів до організації самостійної та індивідуальної роботи студентів в умовах кредитно-модульної системи організації навчального процесу (далі – КМСОНП). Звертається увага на важливість наближення вітчизняної освітньої системи до європейських і світових стандартів. Широко розкрита сутність кредитно-модульної системи організації навчального процесу в руслі вимог Болонської декларації. Підкреслена необхідність належного науково-методичного забезпечення навчального процесу відповідної матеріальної бази тощо, які безпосередньо впливають на рівень та стан самостійної та індивідуальної роботи студентів.

Ключові слова: освіта, педагогіка, форми, методи, знання, самостійна, індивідуальна, робота, елементи.

Для сучасного стану розвитку національної вищої освіти характерні модернізація і реформування, спрямовані на приєднання до Болонського процесу з метою входження в європейський освітній і науковий простір.

Підписання Україною Болонської конвенції передбачає впровадження в практику роботи вищих навчальних закладів кредитно-модульної системи організації навчального процесу. Це безумовно сприятиме:

- 1) досягненню відповідності стандартам європейської системи освіти, яка відштовхується від знань, умінь і навичок, що є надбанням випускників;
- 2) затребуванню українських фахівців європейських ринків праці;
- 3) затвердженню загальноприйнятої та порівняльної системи освітньо-кваліфікаційних ступенів;
- 4) стимулюванню викладачів і студентів вищих навчальних закладів до вдосконалення системи об'єктивної оцінки якості знань;
- 5) забезпечення прозорості вищої освіти та академічного професійного визнання кваліфікацій (дипломів, ступенів, посвідчень тощо) [10].

Особливо важливим моментом в застосуванні Болонського процесу є дослідження його впливу на організацію самостійної та індивідуальної роботи студентів. Оскільки саме ці форми поглиблення професійної підготовки студентів у великій мірі позитивно впливають на формування особистості студентської молоді, сприяють формуванню в них відчуття впевненості в своїх діях, в правильності прийнятих ними рішень.

Метою написання статті є обґрунтування доцільності застосування КМСОНП при здійсненні самостійної та індивідуальної роботи студентами вищих навчальних закладів, оскільки саме самостійна та індивідуальна роботи в значній мірі сприятимуть розвитку в студентів професіоналізму і поглибленню у них спеціальних навичок і знань.

Досвід підготовки кваліфікованих спеціалістів у вищих закладах освіти свідчить про важливість наукового підходу до організації самостійної та індивідуальної роботи студентів в умовах КМСОНП. Оскільки саме науковий підхід, тобто застосування прогресивних форм і методів в навчальному процесі дозволяє поглибити рівень знань з педагогіки, кращому засвоєнню теоретичного матеріалу студентами згідно з навчальною програмою і навчальним планом, сприяє набуттю ними базових знань з дисциплін вищих кваліфікаційних рівнів з метою їх практичного застосування.

Слід відмітити, що питанням впровадження і розвитку модульно-кредитної системи освіти в Україні приділяли і продовжують приділяти увагу ряд провідних вітчизняних вчених-педагогів. Це такі вчені як: Левківський Н.В. [4]; Любар О.О., Стельмахович М.Р., Федоренко Д.Т. [5]; Фіцула М.М. [9]; Кузьмінський А.І., Омеляненко В.Л. [3]; Федорчук Е.І., Федорчук В.В. [8]; Волкова Н.П. [1]; Максимюк С.П. [6] і низка інших. Однак у їхніх наукових працях не виділяються окремі питання, які б висвітлювали проблему поліпшення організації навчального процесу в області самостійної та індивідуальної роботи студентів. Тоді як ці питання є надзвичайно важливі, оскільки від них в великій мірі залежить засвоєння низки педагогічних елементів і вивчення курсу (дисципліни) взагалі. Тому актуальність написання такого роду статті не викликає сумніву.

Враховуючи те, що сучасний етап становлення національної освіти і реформування вітчизняної школи проходить в умовах їх зближення з європейськими і світовими стандартами, визріла необхідність вдосконалення навчального процесу з метою забезпечення вирішення проблем педагогічного характеру. Особливо це питання набуває актуальності, якщо взяти до уваги те, що досвід проведення занять у вищих навчальних закладах України за кредитно-модульною системою є порівняно невеликим. Тому написання цієї статті, на наш погляд, є досить доцільним і важливим. Оскільки одним із основних завдань педагогіки, на наш погляд, є забезпечення високого кваліфікаційного рівня студентів, підвищення ефективності навчального процесу, врахування і практичне використання здобутків провідних вітчизняних і зарубіжних досягнень педагогічного характеру з метою уникнення помилок і прорахунків в області освітянської політики.

Слід зауважити, що кредитно-модульна система освіти зарекомендувала себе як більш прогресивна форма навчання в порівнянні з традиційною формою, яка збереглась від часів Радянського Союзу. Це проявляється в тому, що оцінювання знань студентів за 100 бальною шкалою, дає змогу більш точно виявити кваліфікаційний рівень здобувача вищої освіти, врахувати його нахили до тих чи інших дисциплін тощо. Крім того, такий підхід до оцінювання знань студентів є для них великим моральним стимулом, оскільки він дозволяє, при одержанні певної кількості балів із ста можливих, одержати оцінку з тієї чи іншої дисципліни (навчального предмета), яка вивчається – автоматично. Тобто студент може бути звільнений від складання ним заліку чи іспиту (при умові, що одержана ним під час навчання оцінка його задовольняє).

Слід враховувати і те, що на рівень підготовки студентів вищих і середніх навчальних закладів деякою мірою впливає рівень їх самостійної і індивідуальної роботи.

Це досить складне і проблематичне питання. Про це свідчить досвід перевірки рівня знань студентів, який, як показує аналіз з питань самостійного і індивідуального вивчення заданого їм викладачем матеріалу, є дещо нижчим від оцінювання прочитаних під час лекції чи проведених під час практичних (семінарських) занять питань. Практика показує, що великий відсоток студентів матеріал, який заданий їм для самостійного і індивідуального вивчення, засвоюють значно гірше. Це викликано тим, що, незважаючи на вказівки, ряд студентів не вміють виділити основне від другорядного, первинне від вторинного, не здатні на належному рівні сформулювати висновки з прочитаного ними. Все це негативно відбивається на рівні їх загальної підготовки. В результаті чого знижується оцінка їх відповіді при написанні

модульних робіт і при усній відповіді на поставленні викладачем запитання під час семінарських і практичних занять.

З метою поліпшення вивчення заданого викладачем матеріалу (для самостійної і індивідуальної роботи), з метою кращого засвоєння окремих елементів курсу студент має право користуватися консультаціями викладача. Крім цього, дуже важливим, на наш погляд, є, після роботи над кожним модулем, обов'язкове виконання тестових завдань (якщо такі мають місце), а також звернення до відповідей на запитання, які можуть виникати у студентів при вивченні відповідних навчальних елементів курсу.

Необхідно також враховувати і те, що самостійна робота над засвоєнням навчального матеріалу може виконуватися як вдома, так і у бібліотеці університету за навчальними модулями та навчальними елементами. Тому одним із основних завдань викладача, на наш погляд, є допомога студентам у підборі відповідної літератури і інших інформаційних джерел з того чи іншого заданого на самостійне чи індивідуальне опрацювання питання, оскільки самостійна (індивідуальна) робота над засвоєнням того чи іншого навчального матеріалу може виконуватись у бібліотеці університету, читальному залі гуртожитку, а також вдома за навчальними модулями (елементами).

Завданнями самостійної (індивідуальної) роботи студентів є детальне опрацювання лекційного матеріалу, засвоєння ним нерозглянутих під час проведення занять, але включених в програму питань, аналіз теоретичних та практичних питань, вказаних у навчальних елементах модулів. Мається на увазі як лекційного курсу, так і виконання практичних завдань, чи розгляд запитань заданих для самоконтролю знань.

Для студента – майбутнього фахівця – важливо не лише осмислити й засвоїти інформацію, а й оволодіти способами її практичного застосування і прийняття рішень. За таких умов зменшується частка прямого, ззовні заданого інформування, і розширюється застосування інтерактивних форм і методів роботи студентів під керівництвом викладача (тьютора) та повноцінної самостійної роботи в лабораторіях, читальних залах, на об'єктах майбутньої професійної діяльності, що особливо важливо для системи дистанційного навчання.

Тьюторське заняття – такий вид організації навчальної діяльності студентів, у якому процес учіння побудовано в основному на самостійній роботі студентів, а процес викладання полягає у здійсненні контролю за рівнем виконаних завдань, а також у наданні проміжної консультативної допомоги.

Ефективність тьюторських занять у тому, що вони містять різні види навчальної роботи: письмове опитування, дискусію за змістом опрацьованих джерел, аналіз ситуацій, розв'язок педагогічних задач, ділові ігри тощо.

Упровадження кредитно-модульної системи навчання передбачає реорганізацію традиційної схеми «навчальний семестр – навчальний рік – навчальний курс», раціональний поділ навчального матеріалу дисципліни на модулі й перевірку якості засвоєння теоретичного і практичного матеріалу кожного модуля, використання ширшої шкали оцінювання знань, вирішальний вплив суми балів, одержаних упродовж семестру, на підсумкову оцінку.

Кредитно-модульна організація навчання за своєю суттю є гуманістичною. Вона базується на засадах суб'єктно-суб'єктної, толерантної, партнерської педагогіки. Траєкторію свого навчання, індивідуальну програму своєї освіти визначає студент з допомогою викладача-тьютора (опікуна). Навчання має рівномірно розподілений, рівномірно напружений характер упродовж усього терміну перебування студента у вищому навчальному закладі. І найголовніше, ця система гарантує високу якість підготовки, а значить, убезпечує студента від професійної непридатності після завершення навчання.

Модернізація навчального процесу в руслі вимог Болонської декларації передбачає значне збільшення обсягів самостійної роботи студента (до 50–60 %), індивідуалізацію навчання, що, відповідно, потребує належного науково-методичного забезпечення навчального процесу, відповідної матеріальної бази, поліпшення фінансово-побутового стану студента.

Усі ці зміни вимагають від науково-педагогічних працівників ВНЗ ґрунтовних знань, умінь і компетентності в організації своєї діяльності на новій методичній і технологічній базі – кредитно-модульній трансферній накопичувальній системі навчання (ЕСТБ).

А.В. Фурман вважає, що суть модульного навчання в тому, що студент більш самостійно або повністю самостійно може працювати із запропонованою йому індивідуальною навчальною програмою, яка містить цільовий план дій, банк інформації і методичне керівництво з досягнення висунутих дидактичних цілей. Функції педагога можуть коливатися від інформаційно-контролюючої до консультативно-координуючої.

Взаємодія педагога та студента в навчальному процесі відбувається на принципово новій основі: за допомогою модулів ті, хто навчається, усвідомлено й самостійно досягають певного рівня попередньої підготовленості. Успішність модульного навчання залежить від дотримання паритетних взаємин між педагогом і студентами.

Модульне навчання сприяє комплексному підходу до розгляду та розв'язання таких завдань:

- формування змісту навчання, здатного гнучко реагувати на конкретні умови навчання, потреби практики;
- стимулювання самостійності та відповідальності студентів;
- реалізація творчого потенціалу педагога, звільнення його від рутинних обов'язків;
- забезпечення індивідуалізації навчання щодо темпу, рівня допомоги та диференціації змісту навчання;
- здійснення якісного процесу навчання, унаслідок якого досконало оволодівають знаннями, навичками та вміннями всі студенти або переважна їх більшість [10].

Контроль знань та умінь з кожного елемента повинен проводитись (здійснюватись) на основі складання підсумкового тесту, наведеного після кожного змістового модуля. При цьому досить важливим моментом є встановлення мети виконуваної студентом (чи групою студентів) роботи. Безумовно, метою самостійної (індивідуальної) роботи кожного студента є опанування ним комплексом знань з навчальних елементів, формування навичок самостійної (індивідуальної) роботи з метою виконання завдань професійної діяльності педагога.

З метою контролю виконання студентами самостійної чи індивідуальної роботи (залежно від навчального матеріалу та бажання студента) можуть бути використані такі форми: конспект, тези, реферат, які перевіряються викладачем і за які студент як і за інший опрацьований і зданий ним під час семінарських чи практичних занять матеріал, одержує певну (встановлену викладачем) суму балів. Крім цього, впродовж вивчення елемента чи модуля студент повинен підготувати звіт за результатами виконаної ним роботи, обсяг якого залежить від повноти висвітлення і розв'язання запропонованих завдань.

Робота вважається виконаною і може бути належно оціненою про умові, що студент як слід засвоїв основні питання програми і належним чином оформив відповідні результати самостійної чи індивідуальної роботи, відповідно до методичних рекомендацій та пропонуваної літератури.

З метою кращого засвоєння опрацьованого студентами матеріалу, заданого на самостійне опрацювання, пропонуємо проведення під час практичних чи семінарських занять такі методи і підходи:

- ділова гра;
- виконання тестових завдань
- пошукове повідомлення-презентація з використанням комп'ютерної техніки;
- стендова доповідь тощо.

Критерії оцінювання самостійної (індивідуальної) роботи студента. Кожне завдання повинно оцінюватись окремо за п'яти- чи десятибальною системою (в залежності від кількості кредитів), утворюючи таким чином сукупність одержаних балів за окремий навчальний модуль. При цьому одержана набрана кількість балів за самостійну (індивідуальну) роботу

додається до загальної кількості балів підсумкового тесту з кожного навчального модуля чи семестрового контролю знань.

Усі спірні моменти, які можуть мати місце в ході вивчення і засвоєння навчального елемента чи модуля слід вирішувати за допомогою тлумачного словника, який, не дублюючи повністю подані в тексті навчального посібника визначення чи терміни, все ж надає достатньо повні й чіткі відповіді на питання про значення цих термінів і понять з дисципліни, яка вивчається.

У процесі засвоєння, заданого викладачем на самостійне чи індивідуальне опрацювання матеріалу, необхідним є звертання до основної та додаткової літератури. Оскільки тільки користування опорним конспектом не дасть студентові всієї повноти знань з того чи іншого питання. Через що необхідно після кожного навчального елемента (модуля) подавати список рекомендованих для самостійної (індивідуальної) роботи літературних джерел: навчальних посібників, підручників, періодичної преси, нормативно-правових актів тощо.

Кінцева оцінка семестрового контролю повинна враховувати всі аспекти участі студента в навчальному процесі.

Отже, можемо зробити висновок про те, що такий підхід до навчального процесу сприятиме підвищенню рівня знань студентів і дасть їм змогу виробляти (формувати) в собі елементи самостійності і незалежності, що є так важливо в умовах реформування вітчизняної освіти.

Список використаних джерел

1. Волкова Н.П. Педагогіка / Н.П. Волкова // Посібник для студентів вищих навчальних закладів. – К. : Академія, 2001.
2. Державна національна програма «Освіта» («Україна XXI століття»). – К. : Райдуга, 1994.
3. Кузьмінський А.І. Педагогіка : Підручник / А.І. Кузьмінський, В.Л. Омеляненко. – К., 2007. – 320 с.
4. Левківський М.В. Історія педагогіки. Видання 2-ге, доповнене : Підручник / М.В. Левківський. – К. : Центр навчальної літератури, 2006. – 376 с.
5. Любар О.О. Історія української школи і педагогіки : Навчальний посібник / О.О. Любар, М.Р. Стельмахович, Д.Т. Федоренко. – К. : Знання, 2003. – 450 с.
6. Максимюк С.П. Педагогіка : Навчальний посібник / С.П. Максимюк. – К. : Кондор, 2005. – 672 с.
7. Тимчасове положення про організацію навчального процесу в кредитно-модульній системі підготовки фахівців (затверджене МОН України від 23.01.2004, № 48).
8. Федорчук Е.І. Історія педагогіки : Лекції та хрестоматія / Е.І. Федорчук, В.В. Федорчук. – Кам'янець-Подільський : Абетка, 2007. – 320 с.
9. Фіцула М.М. Педагогіка. Видання 2-ге, виправлене, доповнене : Навчальний посібник / М.М. Фіцула. – К. : Академвидав, 2007. – 560 с.
10. http://pidruchniki.com/15800119/pedagogika/kreditno-modulna_sistema_organizatsiyi_navchalnogo_protseesu.

The article gives a detailed justification of the importance of the scientific approach application of forms, methods and approaches on the organization of independent and individual work of students in conditions of credit-modular system of educational process. Attention is drawn to the importance of bringing the national educational system to European and international standards. Widely exposed the essence of the credit-modular system of educational process in line with the requirements of the Bologna Declaration. Emphasized the need for adequate scientific and methodological support of educational process of the corresponding material base, etc. that directly affect the level and condition of independent and individual work of students.

Basic achievements of introduction of Bologna system are distinguished in educational process, especially that touches her to influence on organization of independent and individual work of students. Convolute

attention is on the task of pedagogical education with the aim of providing of high qualifying level of students. Importance of this going is underlined near the evaluation of knowledge of students. Attention applies on the necessity of the use for the educational process of basic and additional literature, normatively-legal acts. Specified on that the eventual estimation of semester control must take into account all aspects of participation of student in an educational process.

Key words: education, pedagogics, forms, methods, knowledge, self-independent, individual, work, elements.

УДК 37. 211 «71»

Ліна Рибалко
Lina Rybalko

ЗАСТОСУВАННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ПІДХОДІВ ДО НАВЧАННЯ СТУДЕНТІВ ЗАГАЛЬНОЇ ТЕОРІЇ ЗДОРОВ'Я

THE USE OF INNOVATIVE APPROACHES TO TEACHING STUDENTS GENERAL THEORY OF HEALTH

У статті розкрито сутність і зміст еколого-еволюційного підходу до навчання загальної теорії здоров'я та його вихідних понять. Обґрунтовано роль еколого-еволюційного підходу у формуванні здоров'язбережувальної та здоров'ярозвивальної компетентностей у студентів напряму підготовки «Здоров'я людини».

Ключові слова: підхід, екологічний підхід, еволюційний підхід, еколого-еволюційний підхід, здоров'я, загальна теорія здоров'я, компетентнісно орієнтоване навчання.

Основним завданням людства третього тисячоліття є якісне перетворення людини через розвиток освіти, її зміст та пріоритети, які формують особистість відповідно до нових глобальних проблем суспільства. Постає актуальною проблема модернізації змісту вищої освіти на засадах інноваційних підходів, які забезпечуть фундаменталізацію та інтеграцію її змісту з метою формування цілісної свідомості молодого покоління, цілісності його знань про біологію людини, її здоров'я та здоровий спосіб життя, фахових здоров'язбережувальної та здоров'ярозвивальної компетентностей та природничо-наукової картини світу.

До інноваційних підходів в навчанні студентів ВНЗ дисципліні «Загальна теорія навчання» відносимо компетентнісний та еколого-еволюційний.

Еколого-еволюційний підхід розглядаємо як стратегію модернізації змісту вищої освіти, вихідну позицію в навчанні на засадах освіти для сталого розвитку, що включає пізнання цілісності природи людини та її здоров'я в їх еволюційному розвитку з наявною множинністю закономірних зв'язків між складовими здоров'я людини на функціональному рівні її існування, які визначають гармонійний її розвиток.

Поняття «еколого-еволюційний підхід» є одним із ключових у нашому дослідженні. Тому вважаємо за доцільне виокремити його у самостійну наукову педагогічну категорію та розкрити його сутність і зміст.

Аналіз наукової (філософської, педагогічної, психологічної) літератури показує, що термін «підхід» широко використовують науковці. Нерідко його ототожнюють із поняттям «метод». Розрізняємо поняття «підхід» і «метод». Під методом розуміємо інструмент теоретичного або практичного освоєння дійсності, засіб вирішення певних проблем. Підхід розглядаємо як